

روح‌آه کهن‌آه هوش‌نژاد : | چشم انداز بازار نفت

چشم انداز بازار نفت

روح‌آه کهن‌آه هوش‌نژاد/ تحلیلگر اقتصاد انرژی بازار نفت با تلاطم قیمت بیگانه نیست؛ اما در یکسال گذشته شاهد نوسانات قابل توجهی بود. حمله روسیه به اوکراین در تاریخ ۵ اسفند ۱۴۰۰ نااطمینانی قابل توجهی ایجاد کرد و باعث بالا رفتن قیمت نفت شد. چند روز بعد، یعنی در تاریخ ۱۷ اسفند ۱۴۰۰ قیمت هر بشکه نفت برنت به عنوان نفت خام مرجع به بیش از ۱۳۳ دلار رسید و به رکورد قیمتی سال ابتدای بحران مالی سال ۲۰۰۸ بازگشت.

هیچ کس از پیامدهای ژئوپلیتیک این جنگ آگاهی نداشت و بسیاری از کاهش قابل توجه عرضه نفت روسیه بیمناک شدند. آژانس بین‌المللی انرژی پیش‌بینی کرد که از ۱۴ فروردین ۱۴۰۱ بالغ بر ۳ میلیون بشکه در روز از نفت روسیه قطع خواهد شد. این میزان یکسوم کل تولید روسیه و حدود ۳ درصد تولید جهان بود. آژانس هشدار داد که این موضوع بزرگ‌ترین بحران عرضه نفت در چند دهه خواهد بود. با این حال، ترس‌ها به تدریج از بین رفت. صادرات نفت روسیه به لطف وجود بازار جهانی منعطف، تاب‌آوری بیشتری از خود نشان داد و نفت روسیه مسیر خود را از اروپا به آسیا و بیش از همه خاور دور تغییر داد و نفت غیرروسی به سمت اروپا سرازیر شد. در نتیجه قیمت کاهش پیدا کرد و اگرچه نسبت به سال ۲۰۲۱ حدود ۴۳ درصد افزایش یافت؛ اما در انتهای سال ۲۰۲۲ تقریباً به قیمت ابتدای سال بسته شد.

اکنون بسیاری با استناد به پیشبینی والاستریت، از افزایش قیمت در فروردین ۱۴۰۲ بیم دارند. با این حال، بسیاری از گزارش‌های پیشبینی قیمت نفت، برآوردهای خود را نسبت به گذشته تعدیل کرده و کاهش داده‌اند و در مجموع قیمت نفت بین ۹۰ تا ۱۰۰ دلار پیشبینی شده است. معالوصف، گذشت زمان نشان داده است که پیشبینی‌های قیمت نفت چندان قابل اتکا نیستند و مفروضات، غلط از آب درمی‌آیند. این مساله در حال حاضر بسیار محتمل است؛ زیرا نااطمینانی مربوط به عوامل بنیادی بازار بسیار بالا و چشم‌انداز اقتصاد جهانی و اقتصاد چین تیره و تار است.

غول روسی در بند

نمی‌توان نقش روسیه را در بازار جهانی نفت دست‌کم گرفت. این کشور پس از آمریکا و عربستان سومین تولیدکننده نفت و پس از عربستان دومین صادرکننده نفت و همچنین عضو کلیدی گروه اوپک‌پلاس است و پس از عربستان، با اختلاف بیش از دوبرابری نسبت به کشور سوم (عراق)، در جایگاه دوم قرار دارد. در حال حاضر عربستان ۲۵ درصد، روسیه ۲۳ درصد، عراق ۱۰ درصد، امارات ۷ درصد و ایران و کویت هر یک ۶ درصد از تولید اوپک‌پلاس را به خود اختصاص داده‌اند.

روسیه در مدت کمتر از یکسال به تحریم‌شده‌ترین کشور جهان تبدیل شد. پیش از جنگ اوکراین، ایران با ۳ هزار و ۶۱۶ مورد، تحریم‌شده‌ترین کشور جهان بود و روسیه با ۲ هزار و ۷۵۴ مورد در جایگاه دوم قرار داشت. اما اکنون روسیه با ۱۴ هزار و ۸۱ مورد تحریم در جایگاه نخست قرار گرفته و ایران با ۴ هزار و ۱۹۱ مورد در رتبه دوم قرار دارد. در ششمین بسته تحریمی اروپا که خرداد ۱۴۰۱ اعلام شد، مقرر شد که از آذرماه واردات نفت و از بهمن‌ماه واردات فرآورده‌های نفتی از روسیه ممنوع شود. به آن دسته از کشورهای اتحادیه اروپا که به دلیل شرایط جغرافیایی گزینه دیگری در اختیار ندارند، معافیت واردات نفت روسی از طریق خط لوله داده شد.

در مهرماه ۱۴۰۱، با اعلام هشتمین بسته تحریمی از سوی اتحادیه اروپا، براساس توصیه گروه ۷، یک سقف قیمتی بر حمل‌ونقل نفت روسیه به کشور ثالث اعلام شد. این ابلاغیه به کشورهای غیراروپایی اجازه می‌داد تا جایی که قیمت پرداختی از سقف تعیین‌شده تجاوز نکند به تجارت نفت روسی و استفاده از خدمات بیمه و نفتکش اتحادیه اروپا ادامه دهند. در تاریخ ۱۲ آذرماه ۱۴۰۱، این سقف ۶۰ دلار اعلام شد. در پی اعلام این سقف، قیمت نفت کاهش یافت. دولت روسیه در مقابل اعلام

کرد به کشورهایی که از این سقف تبعیت کنند، نفت نخواهد فروخت؛ اما به دلیل کلی بودن اظهارات و عدم بیان جزئیات، فضا برای انعطاف بیشتر فراهم بود. به علاوه، این سقف نزدیک به (و در مواردی بالاتر از) قیمت فروش نفت روسیه بود، بنابراین برای خریداران فعلی تفاوتی ایجاد نمی‌کرد. با توجه به گزارش مثبت اوپک از عرضه کافی نفت در آذرماه، نگرانی‌ها در مورد چشم‌انداز عرضه کاهش یافت.

از ابتدای جنگ تاکنون، تولید نفت روسیه تغییر قابل‌توجهی نکرده است. براساس آخرین پیش‌بینی‌های آژانس بین‌المللی انرژی، تولید نفت روسیه نسبت به سطوح پیش از جنگ تنها ۲۰۰ هزار بشکه در روز کاهش یافته است. اما با توجه به اینکه تحریم‌ها در سال جدید سخت‌تر می‌شوند، شرایط تغییر خواهد کرد. برخی معتقدند پمپاژ نفت روسیه به جای اروپا، به آسیا به‌ویژه چین و هند به‌عنوان بزرگ‌ترین خریداران ادامه خواهد یافت؛ اما این امکان برای فرآورده‌های نفتی فراهم نیست. کشورهایی نظیر چین و هند دارای ظرفیت‌های پالایشی عظیمی هستند و ترجیح می‌دهند نفت ارزان را خریداری و آن را در پالایشگاه‌های داخلی خود به فرآورده تبدیل کنند. با این حال، همه چیز نهایتاً به مسائل اقتصادی برمی‌گردد و گروه ۷ هنوز سقف قیمتی فرآورده‌های روسی را اعلام نکرده است.

روی هم‌رفته، پیش‌بینی‌ها حاکی از کاهش بیشتر عرضه نفت روسیه نسبت به سال گذشته است؛ اما میزان برآورد‌ها همچنان متغیر است. اوپک در گزارش خود این میزان را ۸۵۰ هزار بشکه در روز تخمین زده است؛ اما آژانس بین‌المللی انرژی انتظار کاهش عرضه ۵/۱ میلیون بشکه در روز را دارد. هرچه میزان کاهش بیشتر باشد، تاثیر آن بر قیمت بیشتر خواهد بود. جری مورگان هشدار داده که امکان کاهش ۵ میلیون بشکه نفت روسیه و افزایش قیمت به بشکه ۳۸۰ دلاری وجود دارد که به نظر می‌رسد چندان واقع‌بینانه نیست.

اژدهای چینی وارد می‌شود

در جانب عرضه، رهاسازی سیاست کووید صفر که در اوایل آذرماه ۱۴۰۱ اعلام شد، مهم‌ترین مساله است. بازگشایی اقتصاد چین در همه بازارها، به‌ویژه بازار نفت احساس خواهد شد؛ چرا که چین بزرگ‌ترین واردکننده نفت، دومین مصرف‌کننده نفت و دومین اقتصاد بزرگ دنیا پس از آمریکاست. براساس پیش‌بینی بانک جهانی، حدود نیمی از رشد مصرف نفت در سال ۲۰۲۳ متعلق به چین خواهد بود. گلدمن ساکس برآورد کرده که بازگشایی چین یک‌میلیون بشکه نفت در روز (معادل یک درصد مصرف

جهانی) بر تقاضای جهانی خواهد افزود و باعث افزایش ۵ دلاری قیمت خواهد شد.

برخی دیگر از موسسات نظیر گروه یوبی‌اس معتقدند که بهبود تقاضای نفت در چین مسیر همواری نیست، بلکه به دلیل محدودیتهای احتمالی، جاده‌ای پردستانداز خواهد بود؛ چرا که هنوز جمعیت زیادی در چین واکسینه نشده‌اند و امکان شیوع مجدد کووید-۱۹ وجود دارد. به هرحال هیچ‌کس نمی‌داند تقاضا چه زمانی بهبود خواهد یافت و وضعیت دنیا در صورت حادث شدن رکود در اقتصادهای بزرگ چگونه خواهد شد. این مساله می‌تواند اقتصاد جهانی را به پایین بکشد.

سناریوهای پیش‌رو

براساس اعلام صندوق بین‌المللی پول، یکسوم اقتصادهای دنیا از جمله چین، اتحادیه اروپا و آمریکا که مصرف‌کننده نیمی از نفت جهان هستند، در سال ۲۰۲۳ وارد رکود خواهد شد. بانک جهانی نیز هشدار مشابهی داده و از کاهش رشد اقتصاد جهانی به دلیل افزایش تورم، افزایش نرخ‌های بهره، کاهش سرمایه‌گذاری و اختلالات ناشی از جنگ اوکراین خبر داده است.

بانک‌های مرکزی اقتصادهای بزرگ برای مبارزه با تورم اقدام به افزایش نرخ بهره می‌کنند. اما نرخ‌های اعلامی اخیر درباره تورم این نوید را به ناظران بازار داده که تورم دیگر به اوج خود رسیده و از این بالاتر نخواهد رفت، بنابراین بانک‌های مرکزی می‌توانند سیاست‌های افزایش نرخ بهره را کمتر دنبال کنند. افزایش آهسته‌تر نرخ بهره می‌تواند پیامدهای منفی بر رشد اقتصادی را کاهش دهد. با این حال، نرخ تورم هنوز در بالاترین حد یک‌دهه قرار دارد و بانک‌های مرکزی هنوز راه درازی در پیش دارند تا به سطح تورم قابل قبولی برسند. معالوصف، بعید است که رکود به طور مساوی توزیع شود و می‌تواند در برخی کشورها شدیدتر و طولانی‌تر از سایرین باشد. در این مرحله، پیش‌بینی اینکه چه کسانی خوششانس خواهند بود دشوار است.

رشد اقتصادی عمدتاً از طریق تاثیر آن بر تقاضای نفت، بر بازارهای نفت تاثیر می‌گذارد. کاهش فعالیت اقتصادی تقاضای نفت را کاهش می‌دهد؛ زیرا سطح درآمد را تنزل بخشیده و قیمت‌ها را تحت فشار نزولی قرار می‌دهد. این موضوع نیز صادق است. اما اوپک‌پلاس همچنان در حالت آماده‌باش قرار خواهد داشت تا از سقوط قیمت‌ها به زیر سطح

معینی جلوگیری کند. تصمیم برای کاهش ۲ میلیون بشکه در روز در مهرماه ۱۴۰۱، عزم این گروه را نشان داد. با توجه به بی‌ثبات بودن شرایط و برهم‌کنش مسائل ژئوپلیتیک و اقتصاد، قضاوت‌گیری قاطعانه در مورد جهت‌گیری بازارهای نفت در سال ۱۴۰۲ زودهنگام خواهد بود. در همین حال، بسیاری به حدس و گمان در مورد قیمت‌ها ادامه خواهند داد و باید انتظار داشته باشیم که پیش‌بینی‌های قیمت همچنان بازنگری شود.

واقعیت‌های بازار نفت در یک نگاه

قیمت نفت خام وست‌گازاس اینترمدییت و برنت به‌طور متوسط بشکه‌ای ۹۴ و ۱۰۱ دلار بود که به ترتیب در مقایسه با سطوح سال قبل حدود ۳۹ درصد و ۴۳ درصد افزایش داشتند. در آذرماه، صادرات نفت روسیه به هند به بالاترین حد خود یعنی ۳/۱ میلیون بشکه در روز رسید. بیشتر نفتکش‌هایی که نفت خام روسیه را در سال ۱۴۰۱ حمل می‌کردند، متعلق به یونان بودند. صندوق بین‌المللی پول پیش‌بینی می‌کند که رشد جهانی در سال آینده به ۷/۲ درصد کاهش یابد و نیمی از اتحادیه اروپا دچار رکود شود. اقتصاد چین در سال ۱۴۰۱ به میزان ۳ درصد رشد کرد که بسیار کمتر از هدف رشد رسمی ۵/۵ درصدی پکن بود که پایین‌ترین رقم در دهه‌های اخیر بود. پیش‌بینی می‌شود عرضه غیراوپک ۵/۱ میلیون بشکه در روز افزایش یابد. همچنین انتظار می‌رود ایالات متحده با سهمی در حدود ۷۵ درصد از کل رشد پیش‌تاز باشد.